

Главен редактор
Талат Текин*Международна асоциация за Централна Азия и институт за изследване на азиатските култури*
The International Association of Central Asian Studies Institute of Asian Culture and Development

Сравнително изследване на корейски и тюркските езици. Корейският език „алтайски” ли е?

Чой Хан-Ву (университет “Хосео”, Южна Корея)
iacas1996@gmail.comA Comparative Study of Korean and Turkic. Is Korean Altaic?
Choi Han-Woo (Hoseo University)
http://www.iacd.or.kr/sub13_3.htm

I. Въведение

През миналия век бяха направени много проучвания за връзките между алтайски езици, т.е. тюркски, монголски и тунгусоманджурски езици. Публикувани са няколко сравнителни изследвания между монголски и корейски, както и между тунгусоманджурски и корейски. Въпреки това, са налице много малко научни опити да се проследи и изясни връзката на тюркските езици с корейски, тъй като тюркските езици са най-изследваните езици в алтайската лингвистика. Тюркските езици, се говорят в по-голямата зона на Евразия, от Манджурия до Източна Европа, и за тях е натрупан богат исторически материал, много повече отколкото отколкото за всеки друг алтайски език.

Що се отнася до отношенията на корейския към останалите алтайски езици, Рамстедт (Ramstedt), още в 1920 г. изказва твърдението, че по произход корейският език е също алтайски език. Въпреки това, повечето учени в Корея, които са се занимавали с този въпрос все още не са убедени в това. Някои корейски учени са склонни да отричат изцяло алтайската теория като приемат, че пралатайската общност се е състояла само от носителите на тюркски, монголски и тунгусоманджурски.

В тази статия, разглеждам въпроса за алтайската принадлежност на корейския език и е представям доказателствата за това. В това сравнително проучване, посочвам научно издържани примери за съответствията на корейски с останалите алтайски езици.

II. Въпросът за връзката на корейския с останалите алтайски езици.

Сравнителните проучвания на корейски и останалите алтайски езици, е започнало през 1864 г. от Леон де Росни (Leon de Rosny) (1). В статията си, той изтъква, че корейския език принадлежи към семейство “татарските” езици. Росни използва термина „татарски” но той няма в предвид формулираното от Скот (Schott) понятие „татарски езици” в които включва тюркски, монголски и тунгусоманджурски езици (т.е. отг. на съвр. “алтайски ез.”), а има в предвид съвр. по-широко означение урало-алтайски езици (2).

От този момент до 1945 г., много учени, представят различни доказателства по отношение на корейския език, в подкрепа на алтайската теория. В този период предложените различни теории и хипотези, като цяло смятат, че корейския език е: сроден с японския (3), сроден с урало-алтайските езици, сроден с останалите алтайски езици и сроден с дравидските езици (4).

Първият учен, който публикува сравнително проучване на корейския и алтайските езици въз основата на фонологичните съответствия е руския учен Б. Д. Поливанов Той се занимава с

кореспонденцията на корейските звуци „r”(„l”) със съотв. алтайски „l”((</š/), „r”((</z/)) в статията си "К вопросу о родственных отношениях корейского и алтайских языков (1927)".

След една година, Г. Рамстедт, основателят на алтайското езиковедие, прави сравнение на алтайските езици, включително и корейски в статията си "Бележки за корейския език" (1928). В тази статия, той доказва, че корейския език принадлежи към алтайската езикова група. През 1938 г. Рамстедт публикува своята позиция по въпроса като изяснява мястото на корейския по отношение на другите алтайски езици и изтъква, че корейския е по-близо до тюркските и тунгусоманджурските ез., отколкото до монголски. Рамстедт продължава изучаването на корейско-алтайските езикови връзки и оставя някои ценни работи по въпроса: „A Korean Grammar” (1939), (Корейска граматика), Korean Etymology (1949) (Корейска етимология), „Das deverbale Nomen auf -i in den altaischen Sprachen” (Отглаголни съществителни завършващи на -i, в алтайските езици) (1945), „Das deverbale Nomen auf -m in den altaischen Sprachen” (Отглаголни съществителни, завършващи на -m, в алтайските езици) (1950), „Einführung in die altaische Sprachwissenschaft” (I-III, 1952-1966) (Въведение в алтайски лингвистика).

Също П. Аалто, ученик на Рамстедт, прави проучване на началното „p” в алтайските езици, като използва езиковите материали, оставени от Рамстедт, и в своето изследване е дал малко, но убедителни примери на кореспонденцията на началното „p” между корейски и алтайските езици.

Н. Поппе, който е отличен ученик на Рамстедт значително развива теорията на алтайското езиковедие. Що се отнася корейски, обаче, Поппе (1965: 148) не е дошъл до някакво основно заключение, но предлага следните три възможности:

1. Корейският е свързан с другите алтайски езици, както са свързани един с друг тунгусоманджурски и тюркски;
2. Протокорейският език вероятно се е отделил първи, преди разпада на алтайското единство.
3. Корейският не е първоначално алтайски език, но абсорбира древноалтайски пласт, който се налага.

В своята схема, обаче, Поппе счита, че праалтайската общност се разделя на чувашко-тюркско-монголско-тунгусоманджурска общност и пракорейски по едно и също време.

Д. Стрийт, който е специалист по монголски език, преодолага съществуването на прасеверноазиатска общност, от която се отделя праалтайския, и пракорейския ез., произлязал от същата тази прасеверноазиатска общност. Разликата между схемите на Поппе и Стрийт се отнасят главно до позицията на корейския език. Следователно Стрийт разглежда връзките на корейския език с алтайските езици като по-далечни в сравнение с тези Рамстедт и Поппе (5).

Тюркологът К. Менгес, силно подкрепя тясната връзка на корейския език с алтайските ез. Той представи около 50 общи понятия между корейски и алтайските езици в своя статия "Корейски и алтайски - предварителна скица" (1984).

Сред западните учени, друг силен поддръжник на теорията за алтайското семейство е Р. А. Милър. Той включва към алтайски езици, не само корейски, но и японския език. Той формулира хипотезата за „полуостровния източноалтайски праезик” от който се отделя праалтайски и древния корейски език. От друга страна, К. Грьотбех (Grønbech), Л. Лигети, и Г. Бензинг (Benzing) приемат с предпазливост алтайската теория, предложена от Рамстедт и Поппе. Всички те приемат дадените от тях доказателства но в същото време ги смятат за недостатъчни, за да докаже хипотезата.

Някои учени смятат, че алтайската теория е прибързана и приликата на езиците, е въпрос все още нуждаещ се от допълнителни доказателства. Тези учени не отхвърлят алтайски теория, но смятат, че доказателствата, представени до момента, са недостатъчни.

Някои учени като Г. Дьофер (Doerfer) и Г. Клаусон (Clauson) обаче напълно отхвърлят генетичната връзка между алтайските езици (6). Те смятат че връзката между езиците не е доказана и търсят доказателства в противоположната посока, отхвърляща наличието на такава. Според тях не съществуваобщ праалтайски език. Тези учени обясняват наличието на близост между алтайските езици като резултат на различни заемки възникнали между тях в резултат на близкото съжителство. Вижданията на Дьофер се характеризират с две основни черти: Първо,

той отнася всички думи, общи за монголски и тюркски като заети думи. На второ място, той счита че монголският език е заемал тези думи от пратюркския (7).

И докато на Запад, продължават споровете между учените лингвисти, в Корея тепърва започта да се прилага методологията за изследване на алтайските ез., и мястото на корейския език, започда да се обсъжда. Б. Х. Ким и К. М. Ли, през 1960 г., анализират разл. хипотези и приложените към тях доказателства, с прилагането на сравнителни проучвания. По-късно през 1975 г., К. М. Ли предлага реалистичен подход, като изказва твърдението, че без сравнителното изследване на езиците, е невъзможно да се стигне до някакво доказателство.

От друга страна, сред корейските учени, които се съмняват в теорията на Рамстедт, изтъкват довода че и самия Рамстедт, не е бил напълно убеден, за генетичните връзки между корейския и останалите алтайски ез., за което пише в писмото си до японския лингвист Изуи (Izui). През следващата година след публикуването на книгата му изследвания “Корейските етимологии” (1949), Рамстедт пише в писмото си, че в своя труд не е разгледал фонологичената страна на въпроса, тъй като работата му е “експериментална” по отн. на корейските етимологии. Той не пропуска да каже, че очаква по-нататъшни проучвания по въпроса, от други учени в бъдеще. Ако се заключава само от това писмо на Рамстедт, че самият той се е съмнявал в родството на корейския език с останалите алтайски езици, то това е изцяло прибързано и повърхностно твърдение, лишено от сериозни научни доводи. Освен задълбочените лингвистични “прозрения”, трудът на Рамстедт показва дълбоко и подробно познаване на отделните езици от уралското и алтайското ез. сем. Но познанията му за корейския език, са били сравнително непълни, въпреки че не са по-слаби от познанията на всички останали западни учени по това време. Затова е напълно ясно, че съмненията които изказва в своето писмо, се дължат именно на недостатъчното му познаване на корейския език, което му пречи да посочи достатъчно фонологични съответствия.

Б. Х. Ким приема възможността за древен контакт от носителите на пракокорейския език, с палеоазиатски адстрат, в публикация от 1976 г., и за втори път издига тази теза, след като е била изказана както от Поппе, така и от Креш (Kreish 1955). Според неговата теория, във формирането на корейския език, участва палеоазиатски езиков субстрат (или дастрат), и връзката на корейския с алтайските ез. все още не е много ясна. В Корея теорията за палеоазиатския субстрат, обаче не е общоприета, както и вече продължаващите 70 години спорове по алтайската хипотеза. В последно време броят на учените, които просто отхвърлят алтайската теория, без да приведат никакви доказателства за това, се увеличава най-вече сред по-младите. Смятам че това явление е резултат от психологически настроения, тъй като алтайската хипотеза, въпреки наличните доказателства, вече един век е предмет на дебат. Освен това, тази тенденция се осъществява и частично под влиянието на “академичните среди” във Северна Корея, където теорията на алтайската принадлежност на корейския език, е напълно отхвърлена в съответствие с идеологията на управляващия режим “Чучхе” (Juche). (Ж.В.: т.е. тази тенденция няма научни основания, а се гради на идеологически предразсъдъци и въобще не може да се говори за наука в Северна Корея).

Въпреки че доказателствата на алтайската хипотеза, не се приемат за удовлетворителни от някои учени, това не значи, че трябва да бъде напълно отхвърлена. В своята статия “Фактите на Корейското родословие” (1991 г.), К. Дж. Сонг (K. J. Song) твърди, че сравнителните изследвания на корейския език и корейската генеалогия, вече са достигнали до най-краен предел, но въпреки това, този въпрос няма окончателно решение.

III. Фонологични и лексикални сравнения на корейски и тюркските ез.

Правилата за фонетичните съответствия в алтайските езици, са създадени от Рамстедт, а след това са потвърдени от известните лингвисти-алтаисти Поппе, Аалто и Текин.

Най-важни фонетични съответствия между алтайските езици, се основават на явленията “зетацизъм” ($Z = R$), “сигматизъм” ($\check{S} = L$) и прехода на началното $p = H = x = f$. Някои принципни фонетични съответствия между корейски и тюркски се илюстрират с примери. В

допълнение, ще посочим броя на лексикалните доказателства в подкрепа на родството между корейския и алтайските езици, дадени по-долу;

I). Преход „R – Z” (зетацизъм): в корейски, монголски, тунгусоманджурски и чувашки “R” съответства на тюркското “Z”.

1. Тюрк. *iz* - стъпка, следа, чувашки *уёр* – също, *jāran* – бразда // корейски. *ark-* сипаничав (< **ar-k-*), също кор. *iranu* – бразда, монг. *(h)*iraγa-*, писм.монг. *iraγa* – следа по повърхността на водата, общотюрк. *iz* - следа. (Ж.В.: Вж. също кор. *tari-* глася, заравнявам, монг. **dar(u)* – притискам, трамбовам, тюрк. *jaz(i)*, пратюрк. **jař-* – степ, равнина, чув. *şeren xir* – степ, поле.)

2. Тюрк. *buz-* удрям, чупя (татар. *büs-* пробивам, разкъсвам, *büser* – херния, уйг. *bös* – пробивам, чупя) // корейски *pureči-* счупен, разбит (< **pur-e-či-*), монголски *burči-* също. (< **bur-či-*), др.япон. *wog*, съвр.япон. *óg-* чупя, ТМ **burg-* също, чув. *pura* – сека.

3. Тюрк. *qaz* - изравям, чув. *xir* -също. // ср.кор. *kār-* ора, кор. *kōrk-* дращя, стържа (< **kar-k-*), монг. *qaru, xara* – дращя, стържа // тунгусомандж. **xar-kü-*, *karka* – също. (< **kar-ka-*).

4. Тюрк. *qaz-* гъска, чув. *xur* – също // кор. *kari* – гъска (< **kar*), япон. *kari* – гъска, *keri* – вид блатна птица, чибис (*Microsarcops cinereus* Blyth.), чжерчж. *gawrun*, мандж. *garu* - лебед, тунгуски: евенк. *gare*, орош. *garua* – бухал, евен. *gār* – голяма, митична птица.

5. Тюрк. **kes-*, *küzük* - възел (< **küz-ük*), алтайски тюрк. *kürmäk* – възел, вързоп, чув. *kere* – плета, *kurās* – лико, *kurka* – плетен кош (< **kür* - плета, сплитам // кор. *korhom, korom* - връзки за закопчаване на дрехата' (< **kur-*), монг. *gürü-* плета.

II). Преход „L - Š” (сигматизъм): в корейски, монголски, тунгусоманджурски и чувашки “L” отговаря на тюркското “Š”.

1) Тюрк. *aš* – храна, зърно, зърнени храни // кор. *al* – зърно, яйце, монг. *alisun* зърно (< **ali-sun*), ТМ **ulī-* ям, храня се, монг. *öl* - храна.

2) Тюрк. *iš* - работа, труд // кор. *il* – работа, професия, ТМ *(x)*ilga-* прилежен, умел, монг. *üyile* – работа, дело, яп. *isawo* майстор, занаятчия.

3) Тюрк. *tuš* – наоколо, в страни, чувашки *tul* – също, *tulaš* – покрайнина (гр. Тула има волжкобългар. пр.: покрайнина, може би от същия пр. е и българ. топоним Тулово, Туларе (в Поморавието), Тулица (Тулча в Сев.Добруджа) // кор. *tule* – обиколка, ширина, ТМ *tulī(n)* – външна страна.

4) тюрк. *qašī* - дращя // кор. *kīlk* - също, монг. *kalčī*, **kučīl* – трия, търкам, яп. *kusi, kuši* – шиш, гребен, ТМ *(x)*osī-hta*, яп. *kasur(u)* – дращя.

5) тюрк. *qoš* – чифш, двойка // кор. *kōlb* – двоен, сдвоен, *kyeolle* – чифт, тунгуски (евенк.) *kolbo* – запаз, изобилие, ТМ *(x)*ulbü* - свързани един с друг, двойка, монг. *qolbu-*, *holbo-* свързани съединени, яп. *kásá(na)* – налагам едно върху друго.

III). Начално “*P” : в корейски началното “P” съответства на “P” в евенкски, в евенски (също известен като ламутски) на “Z”, в близкия до в монголски, халаджки – “Z”, в манджурски “F”, в монголски и тюркски ø (не се произнася).

1. Тюрк. *adaq* стъпало, ходило, халадж. *hadaq*, чув. *ura* – също // кор. *patang* - основа, *patak* – под, дъно (вж. българ. *патък* – обувка), монг. *adak* – също, *(h)*adag* – долната част на устие на река // тунгуски *hat, at* – основа, стъпало, мандж. *fatan* – също, пра ТМ **pagdi(-kī)* – стъпало, ср.яп. *fitūme*, съвр.яп. *hizume* - копито. Също (по Старостин) виж в пр.тюрк. **at(kī-)*, в тюрк. *atim* / *adim* – шепа, чув. *ытам* – обятия, прегръдка, хващам с ръце, ср.кор. *pátók*, кор. *padak, pátánu* – долна част, дъно, др.яп. **pátá*, ср.яп. *fátá*, съвр.яп. *hàta* – край, страна, праТМ **pata*, **pataka*, евен. *hat, hatıqa*, мандж. *fatəhə, fatəqə* – лапа, копито, монг. **hatku, adqu, adqu-* хващам с ръце.)

2. тюрк. *öri, ör* – издигам се, тюрк. *üze, öze* – високо място // чув. *vir* – горен, висок, връх (българ. *вирнат, виря*), кор. *puri* – връх, било, ср.кор. *örä-, ör-*, съвр.кор. *orī-* издигам се, пр.яп. **prəřə*, съвр.яп. *hóro* – връх (на колата), яп. *ura, ure* – връх на дърво, монг. *oroī* - било, др.монг.

horai – също, **ergü-* (**örgü-*) – издигам се // тунгуски (евенкски) *horon*, орокски *poro*, манджурски *foron* – връх на главата, било.

3. Тюрк. *üt* – дупка, отвор, халадж. *hiit* – също // корейски, *pot*, *poci*, *pōdži* – вулва, японски **pətə*, *p(w)oto* – вулва, ТМ *putakan* – торбичка, орок. *putē* – дупка, мандж. *feteri* – ноздра, в ст.монг. *hütü*, *hütükün*, съвр.монг. *ütügü*, *ütügün*, *utkun* – вулва. В чув. *putāk* – вдлъбнатина, дупка, а в татар. *betek* – вулва. (Ж.В.: виж еднозн. бълг. **пумка** (което не е славянска, а прабълг. дума, непозната в нито един от славянските езици) и чуваш. *putāk* – дупка.)

4. Тюрк. *ür* – вятър, духам, надувам // чувашки *věr* – духам, кор. *pur* – също, монг. *(*h*)*uri* – духам, хаалха-монг. *uri* – духам, (калмик.) *üle*, ТМ **pū-*, евенк., евен. *hu(w)-*, мандж. *fulge* – също.

5. Тюрк. *üskür* – изливам (< **üs-kür-*) // чув. *pušā* – изпразвам (съд), кор. *pus*, монг. *üsür*, мандж. *fusu* – също.

IV). Преход “Т - Y” : корейското и тунгусоманджурско “Т” съответста на тюркското “Y”.

1. Тюрк. *yal-*, *yan* – гори, (огън), *yak* – разпалвам, разгарям огъня (<**ya-*) // чув. *xēm* – жар, огън, корейски *tha* – гори, изгаря, праяп. **dāk-*, съвр.яп. *yāk-*, *dāg-* гори, изгаря, ТМ *degde-* / *džegde* – гори, изгаря.

2. Тюрк. *yak* – следвам, вървя близко след някого // чув. *tēkēn* – докосвам се до някого, кор. *taka* (< **tak-a*), монг. *daga* – вървя след някого // тунгуски (евенкски) *daga* – близо, наблизно, *dagatar*, *dagadu* – вървя след някого близо.

3. Тюрк.(уйгурско.) *yalga* – ласка, целувка, подмазвам се, *yalgan* – лъжа, измама // чув. *šula* – лижа, *ultav* – лъжа, измама, коре. *talai* – успокоявам, задоволявам (кор. диал. *talgai*), монг. *doliya*, *doluga* – ближа, др. монг. *dola*, // ТМ (евенк.) *dala* – също.

V). Преход “N – Y” : корейското, монголско и тунгусоманджурско “N” съответства на тюркското “Y”.

1. Тюрк. *yapīrgak*, *yapīrkak* – лист, листо (< **yap-īr-kak*) // чув. *laptak* – плосък, *lapa* – лико, *šulšā* – лист, листо, кор. *niph*, диал. *niphari* – също (< **niph-ari*), монг. *nabči* // ТМ (евенк.) *narči* – лист, листо.

2. Тюрк. *yaš-* – свеж, зелен, тюркм. *yaš* – също, чув. *ešer* – зеленееш, *ešēl* – зелен // чув. *nürē* – влажен, суров, кор. *nal* – суров, монг. *nilagun* – свеж (< **nala-wun*) // тунг. (нанайски) *nala*, *nialo* – също.

3. Тюрк. *yaz* – пролет, ранно лято, Тюркм. *yaz* – също. // чув. *šur* – пролет, *šu* – лято, кор. *nyārīm* – лято (< **nyar-īm*). монг. *nirai* – пресен, свеж (< **narai*) // мандж. *narhun* – лято.

Тюрк. *yata* – прибавям, събирам // чув. *sum* – число, сбор, кор. *nam* – остатък, др.монг. *nem*, монг. *neme* – прибавям, събирам, // тунг. (евенк.) *nāmā* – също.

VI). Преход “C – Y” : корейското, монголското и тунгусоманджурско “C”, чувашкото “š” съответста на тюркското “Y”.

1. Тюрк. *yat* – лежа (< **ya-t-*) // чув. *šyt* – лежа, *šytar* – възглавница (в бълг. **стърга** – кошара, леговище за овцете, място за доене, е от същия произход, а старобълг. **дохъторъ** – възглавница е от друг, монголо-тунгусо-манджурски произход: *dog* – глава, чело, теме и *tire* – възглавница), кор. *ca* – спа.

2. Тюрк. *ye* – ям, храня се, // чувашки *ši* – ям, храня се, *šimēš* – храна, кор. *casi* – ям, храна (за възрастни) (< **ca-si-*), *capsu* – ям, храна (за възрастни) (< **cap-su-*, тунг. (евенк.) *cāb-*, *cāp-*, *cv* – ям, мандж. *cā* – също.

3. Тюрк. *yut* – затварям очи. // чув. *cēt* – тъмнина, кор. *sumusi* – спя (за възрастни) (< **sumi-si-*), *dzimüi-*, бурят. *žemī-*, (прабълг. **жумя**), прТМ **ñim*, евенк. *ñimru* – затаварям очи.

4. Тюрк. *yumruk* – юмрук, пестник (< **yum-ruk*) // чув. *čāmār*, *čyškā* – юмрук, (бълг. **шамар** – плесница), корейски *sum*, *sumək* (< **sum-ək*) – също.

VII). Още лексикални съответствия:

1. Кор. *əl-* – полов акт // Тюрк. *il* – има отношение с някого (< **el-*), чув. *ylmaš, ulmaš* – обмяна // монг. *elgü* – закачам на кука // тунг. (евен.) *elgu* – харпун.
2. Кор. *orkacap* – завързвам (< **orka-cap-*), *orkami* – примка // тюрк. *urk, uruk* – примка въже // чув. *vëren* – връзка, въженце, монг. *urga* – въже, *urgala* – връзвам, завързвам (< **orga-la-*) // ТМ *urgan* – примка, *urgala* – завързвам, навлязло в европ. езици като *аркан* – ласо.
3. Кор. *ur* – викам, крещя // тюрк. *ür*, тюркм. *üyr* – лая, чув. *jër* – плач, ридаене, чув. *šari* – вик // мандж. *ura* – ехо, отзвук. японски *ora* – вик.
4. Кор. *talko* – трамбовам, *talku* – трамбовам (земята) с тежък чук // тюрк. *talqī* – бия, кирг. *talkuu* – инструмент за удряне, казах. *talgī* – също // ТМ *talki* – удрям; чув. *tü* – удрям, чупя.
5. Кор. *tunggir* – окръглявам // тюрк. (чагат.) *tinggärläk* – кръг, пръстен (< **tönggär-läk*), казах. *töngörök* – околност, *tönggölök* – колело, кирг. *tögürök* – кръг // монг. *tögörig* – кръг, околност // ТМ (евенк.) *tungul, tungulle, tonggo, tongiri* – също; чув. *tëkër*, ст.българ./ пр.българ. **тикръ** – огледало (нещо кръгло).
6. Кор. *turī* – обграждам // тюрк. *tür* – вихрушка, тюркм. *düyr* – също (< **tür-*) // монг. *türi* – също, чув. *tavra* – около, наоколо.
7. Кор. *kamči* – подгъв, край на плат, дреха, ръб, ивица (< **kam-či-*), *kam* – завъртам // тюрк. *qata* – нокът, кирг. *kata* – щит // монг. *qata* – щит, *qamsa* – съединявам, *qamci* – свързани в едно // мандж. *katači* – свързан (< **kam-či-*), чув. *sāmsax* – ъгъл, изпъкнало място, скална тераса, нос.
8. Кор. *sir* – конец, нишка // тюрк. *siri* – шев (< **sir-i-*), тюркм. *sira, sirda* – също (< **sir*), тюркм. *sir* мускул // монг. *sirbüsün* – също, *sirkeg* – фибра, снопче, калмик. *siri* – шев // тунг. (евенк.) *sirekte* – снопче, евен. *siren* – снопче коса, мандж. *sirge, sirxe* – снопче, *sira* – връзка (< **sir* – снопче, мескул), чув. *jarām* – снопче.
9. Кор. *mīr, mur* – вода // тюрк. (кирг.) *mürök* водна струя (< **mür-ök*), уйг. *müren* – река // монг. *mörön*, бурятски *murən* – река. // ТМ (евенк.) *mu* – вода, чув. *përëx* – пръскам силно с вода, обливам със струя, мокря

IV. Морфологично сравняване на корейски и тюркски.

1. Производни суфикси

1). Суфикси за съществителни.

(1) тюрк. +(*V*)č (умалителен суфикс)

Орхон. тюрк. (т.е. орхонски, древнотюркски) *atač* – бащица < *ata* – баща; уйг. *ögüč* – майчица < *ög* – майка; ср.тюрк. (по Махмуд Кашгари) *čuvač* – палатчица; якут. *urgas* – дървен материал за покрив < *suruk-ač*, и др.

// кор. +*ači* /-*ači* (умалителен суфикс) *abäči* – бащица < *abi*; *mangači* – конче, жребче < **ma-
ng-ači* < *ta* – кон; *songači* – теленце < **so-ng-ači* < *so* – теле, и др.

// монг. +*či* (ум.суф.): монг. *egeči* – деденце < *ege* – дядо; *ekeči* – старша сестра, леля, какичка, леличка < *eke* – кака, леля; монг. *tobči* – бутон, копче, халха-монг. *tobč* също. < *tob*; калмик. *xäč* – ножици, ойрат. *xauč* – ножички. < *xaу*, и др.

// ТМ +*aci*, +*ci* (умал. суф.): тунг. *hunaci* – момиченце, (мн.ч.) *hunil* < **hunnil* < **hun-nil* < **hun* < *fun* – жена; (аналог. в чув. *xunav* – млада пъпка, млада клонка, кълн, млад, малък, *xuna* – размножаване, *xunьat* – тъст, баща на булката), тунг. *asaci* – момиченце < **asa-ci*, **asa* – жена. В чув. умал. суф. е -*зых*, в българ. -*че* / -*це* (от прабългар. пр.).

(2) тюрк. +*či* (персонален суфикс)

Орхон. тюрк. *bädizči* – художник, гравьор < *bädiz* – картина, статуя; орхон.тюрк. *tamgači* – поставящ печати, дамгосвач, гравьор < *tamga* – печат, орхон.тюрк. *yogči* – опечален, в траур (поради смъртта на близък) < *yog* – траур, скръб, и др.

// кор. +(a)č^hi (персонален суфикс) *phulmuac^hi* – вдигащ голям шум < *phulmu* – шум, врява; *čangsač^hi* – търговец < *čangsa* – търговия; *pyäsilač^hi* – високопоставен, сановник < *pyäsil* –

управление, държавен пост; *suhalc^hi* – соколар, ловец използващ ловни соколи < *suhal* – сокол; *tongnyangc^hi* – просяк < *tongnyang* - просия, и др.

// монг. +*či(n)* (персонален суфикс): монг. *qoniči* – овчар < *qoni(n)* - овца; монг. *moduči* – дърводелец < *modu(n)* - дърво; *emči* – знахар, лечител < *em* – лек, монг. *temürči* - ковач < *temür* - желязо, и др.

// ТМ +*ci* (персон. суф.): мандж. *aduci* – овчар < *adu(n)* – стадо; мандж. *medeci* – вестител, пратеник < *mede* - съобщение; мандж. *namuci* – склададжия < *namu* - склад, *seyeci* - водач, колар < *seye(n)* – кола, и др.

(чув. –*šǎ*, –*šě* (персонален суфикс) *akašǎ* – орач < *aka* – плуг. Всички тези персон. суф. с които се образуват названията на разл. занимания и професии, са древнокитайска заемка в праалтайски, от кит. 子 съотв. *ji*, *ši*, *ših*, др.кит. и епохата Хан *сə* (*ци / чу*), епоха Вей-Тан *сјї*, и в китайски означава професия, майстор, в ст.българ. –*чи*, по-късно заето и като турцизъм –*джия / -чия*).

(3) тюрк. +*čak* / +*čäk* (умалит. суф.)

Уйг. *bičäk*, *bičaq* – ножче < *bi*, *bī* - нож (< кит. 匕 съвр.ф-ма *bī*, др.кит., ср.кит. *pj* – къс нож, кинжал, кортик, острие на стрела, лъжица); уйг. *qoličaq* – ръчичка < *qol* - ръка; ср.тюрк. *qudručaq* – долната част на дреха < **qudur* – опашка, край (*qudruq* – опашка, край < **qudur-uq*); телеут. *qiščaq* - момиченце < *qiz* – момиче, дъщеря; и др.

// кор. +*ccak* < +*čak* (умал. суф.) *kwecčak* – малка клетка или кутия < *kwe* – кутия, клетка; *kolccak* – малка долина < *kol* - долина; *nač^hccak* - личице < *nač^h* - лице.

// монг. +*čag* (умал.суф.): монг. *yangirčag* – малко седло < *yanggir* - седло, якут. *ingir* - седло; калмик. *tünggrec^g* – малка чанта, чантичка < **tünggir* – чанта; монг. *t'ulunt's'iog* – малка чанта от кожа < **tulun-čag* – кожена чанта, и др.

(4) тюрк. +*aq* / +*čäk* (умал.суф.)

Орхон.тюрк. *čoraq* – суха земя < *čor*; ср.тюрк. *könglāk* – палто, къса връхна дреха < **köngl-āk* < *köngül* – сърце, гърди; ср.тюрк. *oglaq* – момче, син < **ogul-aq* < *ogul* - син, и др.

// кор. +*ak* / +*ək* (умал.суф.) *tərək* – козина, перушина < *tər*; (в тюрк. ез. от кипчак.гр. уйг. и башк. *taram* – сноп вълна, вж. българ. **таръм**-калпак, явно рунтав калпак – куманска заемка ?) *ttirak* – малка градинка < *ttir* – градина; *murip^hak* - колянце < *murip^h* - коляно, *kkumulək* – скитам < *kkumul* (*kkumurkəri*- < *kkumul*) и др.

// монг. +*ag* (умал.суф.): монг. *ugurag* – жълтото на яйцето, уста; < *ugur*; калмик. *domag* - надпис < *dom* – магия, заклинание.

(5) тюрк. +(V)ng (словообр.суф.)

Уйг. *ayančang* – почитан, *ayanč* - почит; уйг. *öläng* блато, тресавище, < *öl* - влага; *otung* – дърва за горене < *ot* – огън (в ст.българ. **оудъ**, от прабългар.пр., в чув. *vūt* – дърва за огрев); ср.тюрк. *kölung* - водохранилище < *köl* - езеро; *näng* – нещо < *ne* – какво, кой, и др.

// кор. +(V)ng (словообр.суф.) *korang* – бразда < *kor* – долина; *kuməng* – дупка, бърлога > *kum*; *kitung* – стълб, колона' < *kit*; *mangaci* - жребче < *ma-ng-ači* < *ma* - кон, и др.

(6) тюрк. ø (нулев суфикс)

Орхон.тюрк. *ač* - гладен < *ač* – гладен съм, гладувам (чув. *vyš*, *vyšǎ* – глад, гладен); орх.тюрк. *bädiz* – картина, украшение < *bädiz*- украсявам; орхон.тюрк. *qari* - старец < *qari*-остарявам.

// кор. ø (нул.суф-) кор. *hari* – клеветник, лъжец, обвинител < *hari*- лъжа, клеветя, обвинявам; кор. *kômôr* – суша < *kômôl* – изсушавам; *kôrb* – един до друг < *kôrb* – поставям, един до друг < **kalb-*; *kis* – удар, чупене < *kis*- дърпам, късам; *naks* – кука < *naks* – хващам риба; *p^hum* – гърди < *p^hum*- прегръщам; *sin* - обувки < *sin* – износвам си обувките, и др.

// монг. *ø* (нул.суф.): монг. *adxu* – междината между палеца и останалите пръсти < *adxu* – хващам; монг. *arga* – обсъждане, обмисляне < *arga* – обсъждам, обмислям; монг. *ilbi* – магия; сръчност < *ilbi* – удрям с ръце, etc.

// ТМ *ø* (нул.суф): евен. *ay* – добър < *ay* – върша добро; Lam. *əri* – награда, стойност *əri* – оценявам, и др.

(7) тюрк. *-a / -ä* (суф. за обр. на думи от глаголи)

Орх.тюрк. *ara* – расстояние пространство < **ar*- преминавам; орхон.тюрк. *basa* –тогава, отново < *bas* – нападам веднага (вж. руск.тюркизъм *басмачи* – нападатели, разбойници); орхон.тюрк. *tapa* – в посока на < *tap*- намирам; орх.тюрк. *yana* – пак, отново < *yan*- връщам се, и др..

// Ко. *-a / -ə* (също) *pirosə* – след всичко < *piros*- възниква, произтича, започва; *čoc^h a* – последователи < *čoc^h* – следвам; *mota* – всички заедно < *mot*- събирам, и др.

// монг. *-a*: калмик. *čuhla* – превръзка на крака < *čuhl*- превързвам крака си (монг. *čugla* – също.) (вж. ст.българ./пр.българ. *чулокъ* – чорап, навуй, чув. *čälga, čulga* – навуй, осет. дигор. *culug* – ботуш); калмик. *ууа* – вързоп < *уу*- връзвам, и др.

(8) тюрк. *-i/-i*

Орхон.тюрк. *qali* – почивка, покой < *qal*- спирам; орхон.тюрк. *yazi* – равнина, степ, < *yaz*- разширявам, разстилам; уйг. *köni* – отлично < *kön*- да бъде правилно, да бъде вярно и точно; ср.тюрк. *adri* – отделен, отклонен < *adir*- отделям, разделям, и др.

// кор. *-i* : *kiri* – дължина < *kir*- удължавам; *nori* – игра < *nor*- играя; *mäki* – плячка, жертва < *mäk*- храня се, ям, и др.

// монг. *-(V)i*: монг. *ayisui* близост, достъп < *ayis*- доближавам се; монг. *bolui* – приличен, подобаващ, подхождащ < *bol*- отивам; *söni* – нощ < *sön*- притъмнява, угасва, и др.

// ТМ. *suli* – острие < *sul*- стривам, режа, сека; евен. *täti* дреха < *tät*- обличам се; евенк. *nuli* – дим < *nul*- горя, и др.

(9) тюрк. *-u/-ü* (словообр. суф.)

Орхон.тюрк. *ulayu* – и < *ula*- съединявам, свързвам; уйг. *udu* – след < *ud*- следвам; ср.тюрк. *ašru* – извънреден, задпределен < *ašur*- превишавам, преминавам границата, надхвърлям, и др.

// кор. *-o/-u* (словообр.суф.): *piriso* – след всичко < *piris*- възниквам, произтичам, започвам; *päti* – извънреден < *pät*- превишавам, надминавам, надхвърлям; *tasu* – лице в лице, очи в очи, < *tas*- поздравявам, посрещам, и др.

(10) тюрк. *-č*

Уйг. *inanč* – вярва < *inan*- вярвам; *sevinč* – радост < *sevin*- радвам се; *kötäč* – хляб *köt*- скривам, завивам, и др.

// кор. *-(V)či* **-č-i* : *namači* – покой, *nam*- спирам, стоя; *käräči* – просяк < **kär*- прося.

// монг. *-ča –če*, калмик. *-c*: *ergiče* превключване < *ergi*- обикалям, *caruča* – слуга < *caru*- работа (служба), монг. *boguča* – вързоп, бохча < *bogu*- връзвам, калмик. *eklc* – начало, пръв < *ekl*- започвам

// ТМ *-čə*: евен. *irčə* – узрял < *ir*- узрява, и др.

(11) тюрк. *-ga / -gä*

Орхон-тюрк. *bilgä* – знание < *bil*- зная, орхон.тюрк. *tamga* – шампа, печат < **tam*- изгарям (уйг. *tamtur*- слагам в огъня < **tam-tur*-), уйг. *ögä* – мъдрец, проникател (титла) < *ö*- мисля', ср.тюрк. *köligä* – сянка < *köli*- скривам, etc.

// кор. *-kæ*: *kasikæ* – ножици < **kasi*- режа (в тюрк. *kes*- режа.), *mak* – запушалка, тапа < *mak-kæ* < *mak*- спирам, затварям, *pyäkæ* – възглавница < *pyäi*- полагам глава (на възглавница), лягам, *ocumssakæ* – лоша вода < *ocumssa*- уринирам, *usikæ* – шега < *us*- смея се, и др.

(12) тюрк. *-(V)q/-(V)k*

Уйг. *ämgäk* – болка, страдание < *ämgä-* страдам, боли ме, *barq* – къща, подслон < **bar-* строя (и *bari-* същото), уйг. *bädiik* – голям < *bdü-* раста, увеличавам се, и др.

// кор. *-Vk*: *bčok* – треска, отломка, парче < *bča-* съединявам, сглобявам, *ərrək* – петно, **ər-ək* < *əri-* боядисвам, *misiik* – какво, какъв < **misi-*, *tuk* – насип, дига < **tu-* (в когурски *tu-* спирам, орхон.тюрк. *tu-* също.), и др.

// ТМ *-ək*: евен. *huklək* – легло < *huklə-* лягам (чув. *kuklen* – сядам, свивам се, лягам, бълг. топоним **Куклен** – селище (сгушено в полите на планината Родопи), евен. *uksənək* – разговор < *uksən-* разговарям (диал.бълг. турцизъм *окутма* – разговор, *окуттисвам* – обсъждам), евенк. *höruk* ‘(сватба), зестра’ < *hör-* вземам, завеждам, и др.

(13) тюрк. *-(V)m*

Орхон.тюрк. *batim* – потъване, потапяне < *bat-* потъвам (бълг.турц. *батак* – утайка), орхон.тюрк. *kädim* – дрехи < *käd-* обличам се, уйг. *yem* – плячка < *ye-* ям, и др.

// кор.*-(V)m*: *kirim* – картина < *kiri-* пиша, *kərim* – разходка < **kər-īm*, *ərim* – лед < *ər-* замръзвам, *mutəm* – гроб < *mut-* скривам, заравям, и др.

// монг. *-m*: монг. *qaram* – копнеж, желание < *qara-* гледам към, монг. *adagam* – бързина < *adaga-* бързам, монг. *alqum* – разходка < *alqu-* вървя, и др.

// ТМ *-(ə)m*: В ТМ езиците “*-m*” е суфикс за образуване на глаголи от съществителни, в евенк. *-mgi*, мандж., *-mäi*, *-msi*, евен. *-mäi*; тунг. *bäläčimgi* – помагам, гледам след < *bälä-či-m+gi*. (Benzing 1955: 64).

(14) тюрк. *-ma /-mä*

Уйг. *yälmä* – конница < *yäl-* яздя кон, *örme* – плитка (на косата) < *ör-* сплитам, осм.тур. *dondurma* – сладолед < *dondur-* замръзвам, и др.

// кор. *-may*: *karıma* – част от косата < *kari-* разделям, *yəlmay* – плод < *yäl-* бера плодове.

// монг. *-ma /-me*: *gayiqama* – чудо, учудване < *gayiqa-* сепвам се, стяркам се, монг. *bayima* – място където се намира нещо си, < *bayi-* съм, намирам се, и др.

// ТМ *-may*: евен. *baldivkanmay* – раждане, начало < *baldivkan-* пораждам, и др.

(15) тюрк. *-(V)ng*

Уйг. *iring* – гния < *iri-* гнил, разложен, уйг. *yalang*, *yaling* – голокрак < **yal-* събличам (ср.тюрк. *yalin-* събличам), и др.

// кор. *mačong* – посрещане *mač-* срещам, *kkučong* – глъчка, врява < *kkuč-* гълча, вдигам врява, *čiphangi* – бастун < *čiph-ang-i*, *čiph-* държа тояга.

// монг. *-ng*: монг. *berteng* – инвалидност, уродство < *berte-* ставам негоден, осакатявам, монг. *qaldang* – зацапване, петно < *qalda-* боядисвам, калм. *xusrng* – кастриран (овен) < *xusr-* кастрирам, (вж. бълг.турцизъм *кусур* – недостатък).

(16) тюрк. *-p*

Орхон.тюрк. *qop* – всички < **qo-* сглобявам (пр.бълг. титла **копанъ** – вид командир), *tolp* – всички < *tol-* пълен (напълнен с вода), караим. (Radl. IV. 791) *suvšap* – жажда < *suvša-* жадувам, жаден съм, и др.

// кор. *-(V)p*: *möičöp* – възел < *möič-* връзвам на възел (Nuh 1975:237).

2) Глаголни суфикси

(1) тюрк. *+i-/+i-*

Орхон.тюрк. *toqi* – чукам, удрям < *toq* (удар), уйг. *öli-* мокря < *öl* – влага, уйг. *yidi* – мириша, подушвам < *yid* – миризма, и др.

// кор. *+i-*: *čahi-* меря, измервам < *čah* – мярка, *kkačsaki-* изненадвам < *kkačsак* – изненада, *kačiri-* гъделичкам < *kačir* – гъдел, и др.

(2) Тюрк. *+u-/+ü-*

Орхон.тюрк. *yagut-* дърпам към себе си < **yag-u-t-* < *yag* (ср.тюрк. *yaqin* – близо), уйг. *bošu-* отпущам, освобождавам < *boš* – празен, свободен, (бълг.турцизъм *боща* – свободно), и др.

// кор. +*u-*: *kīnilu-* затъмнявам < *kīnil* – сянка (Huh 1975: 206).

(3) Тюрк. +*ta-/tä*, +*da-/dä-*

Уйг. *alta-* убеждавам < *al* – трик, измама чув. *ultav* – лъжа, измама, уйг. *öntä-* вика, крещи < *ön* – звук, чаг. *kolda-* хващам < *kol* – ръка, тюркм. *kimilda-* гримаснича < **kmil* – имитация, подражание, *pīrilda-* грея, блестя < *pīril*, и др.

// кор. +*tæ-*, +*ta-* < +*ta-p-*: *kkumultæ-* мотам се безцелно < **kkumul*, *arōmtap-* хубав, красив < **arōm-ta-p-* < *arōam*, *kostap-* харесвам цветя < **kos-ta-p-*, и др. Наставката превръщаща съществителното в глагол “-*tap-*“ се образува от суфикса за съществ. им. “-*ta-*“ и суфикса за обр. на глаголи “-*p-*“.

(4) тюрк. +(i)q-/+(i)k-

Орхон.тюрк. *birik-* събирам заедно < *bir* – един, *tašiq-* махам, изхвърлям, преливам < *taš* – навън, уйг. *ičik-* влизам < *ič* – вътре, и др.

// кор. +*k-*: *ərk-* белязвам, сипаничав < *ər* – надрасквам, чопля, *mīrk-* мокря, мия < *mīr* – вода, *musk-* връзвам, свързвам < *mus* – възел.

// ТМ +*g-*: тунг. *kilebg-* пека' < *kileb* – хляб (от руски произход), тунг. *untag-* правя обувки < *unta* – обувки, (чув. *atā* – ботуш, обувка, *atāšā* – обуцар) и др.

(5) тюрк. +*qir-/kir-*

Уйг. *alačir-* викам, крещя < *ala* – шум, вик, *ayqir-* пискам < *ay* – писък, ср.тюрк. *iškür-* свиря, подсвирквам < *iš* – свирня, и др..

// кор. +*kəri-*: *kkumtirkəri-* гърча се, извивам се < *kkumttir* – гримаса, (вж. бълг. *кумя се*, *окумен* – гримаснича), *mətmuskəri-* колебая се < *mətmus* – колебание, и др.

// монг. +*kira-/kire-*: монг. *qaskira-* викам, вия, крещя < *qas* – вой (вж. чув. *kaškār* – вълк и *kašla* – вия, шумя, вж. бълг. *кашлям*, *кашлица*), монг. *čirkire-* шумя < *čir* – шум, монг. *sirkira-* усещам болка < *sir*, и др.

(6) тюрк. +(V)l-

Орхон.тюрк. *tüzül-* слагам в ред < *tüz* – равен, гладък, уйг. *tusul-* полезен съм < *tus* – полза, печалба, уйг. *yoqlun-* отдалечавам се, отивам надалече < *yoq* – не, отрицание, чаг. *könil-* изправя, оправям < *köni* – прав, отличен, и др.

// кор. +*l-*: *phiril-* зеленея < *phir* – трева, *kohil-* тече ми нос, хрема < *koh* – нос, *timil-* рядък, необичаен < **tīm*.

// монг. +*l-*: *ötel-* остарявам < *ötegü* възрастен човек < **öte-gü*. (в чув. *vat*, *vatā* – стар, старец, *vatāl* – старея, *vatlāx* – старост, бълг. диал. *вет*, *ветъв* – стар, книж. *вехт* – стар.)

// ТМ -*l-*: тунг. *dəgil-* летя < *dəi* – птица, тунг. *hawal-* работя < *hawa* – работа, тунг. *dagal-* сближавам < *daga* – близък, и др.

(7) тюрк. -*u-/ü-* (диятелен суф.)

Уйг. *sāšü-* разхлабя < *sāš* – развързан, хлабав, чаг. *tidu-* управлям над < *tīd-* хващам, задържам (ст.бълг. от пр.бълг. *темегъ* – носилка, бълг. *тумка* – дръжка), *qoqu-* мириша < *qoq-* миризма (чув. *kukar*, *kokar* – миризма, неприятна на изгоряло), и др.

// кор. -*o-/u-* : *toto-* издигам се < *tot-* издигане, възход, *moto-* събирам < *mot-* събрани заедно, *nazo-* напредвам, развивам се < *nas-* по-добър, *kiulu-* слаб, мършав < *kiul-* отслабвам, *mätülu-* останя, останете < *mätül-* стоя, и др.

// ТМ -*w-/u-* (деятелен / страдателен залог): *biw-* даден, да се даде < *bu-* давам, евен. *ətu-* донесен, да се донесе < *ət-* идвам, достига, евен. *huru-* вземам < *hur-* давай, отивай, *iw-* към < *i-* отивам към, и др.

2 Склоняеми суфикси

1) за мн.ч.

(1) тюрк. *+n* // кор. *+n*

В тюркски, има различни наставки (суфикси), които се добавят към определени думи и образуват мн.ч. на съществителните: *+lar*, *+γun*, *+an*, *+t* и *+s*. Сред тези суфикси за мн.ч., суфикса *+n* се използва само при някои съществ. им.: орхон.тюрк. *oγlan* – синове < *oγul* – син, *ärän* – мъже < *är* – мъж, и т.н.

Рамстедт (Ramstedt) сравнява този суфикс с кор. дума “*ne*”. (Ramst.II: 58). Тя се употребява само при фамилните и лични имена и обозначава общност, семейство, род: напр. кор. *Insune* – семейството на Инсу (Инсунови) < л.им. Инсу (*Insu*), Кимсине (*Kimssine*) “семейството на г-н Ким” < *Kim +ssi +ne*. Това се наблюдава и в другите алтайски езици. В монг. това е суф. за мн. ч.: монг. *yabuγčün* – хората, мъжете, които отидоха < *yabuγči*, монг. *noqan* – кучета < *noqai* – куче, монг. *elčün* – пратеници < *elči* – пратеник, и др. Този суфикс също се използва и в ТМ ез.; *+(a)na*, удег. *+na*. В удег. *эхинэвэни* – неговите сестри < *эхи+нэ+вэ+ни*. От друга страна, Поппе (Poppe, 1953: 27) посочва че този суфикс *+na* в ТМ.ез. е елемент от ТМ суфикси за мн.ч. *+nasal* и *+nahal* които са по-сложни суфикси, но производни на общоалтайския древен суфикс *+n*. (в бълг. диал. Макадония: **-ня** суфикс за мн.ч., напр.: *кучиня* – кучета, *дечиня* – деца, *младиня* – младежи).

(2) тюрк. *+t* // кор. *+t*

В древнотюркския ез., при някои съществителни се използва суфикса за мн.ч. *+t*; *oγlt* – синове < *oγil*, уйг. *süt* – мляко < *sün* (в монг. *sün* – също), уйг. *tegit* – принцове < *tegin* – принц, и др. Този суфикс е засвидетелстван и у Махмуд Кашгари; *uraγut* – жени < **uraγun* или **uraγu* – жена (в чаг. *uraγači*) (в бълг. диал. *урусна*, *урусния*, *русния* – пропаднала жена, курва, чув. *urşa* – вдовец). Суфиксът за мн.ч. “*+t*” днес от съвр.тюрк.ез. се е съхранил единствено в якутски: *xotut* – женска общност < *xotun* – жена, *oyut* – шамани < *oyun* – шаман, *sayt* – листи за писане < *sayin* – лист, *ärättär* – мъже, хора < *ärät +tär* < *ärä +t +tär* (суф.за мн.ч.) < *ärän*, и др.

В кор. този суфикс се среща под формата *+til*. Той е обр. от алтайския мн. суфикс *+t* и *+i* (свързв. гласна) *+l*. Суфикса *+t* в кор. е същия др.тюрк. суф. *+t*.

В монг. този суфикс е *+d* и е форма, вариант на общоалт. *+t*: монг. *noγad* – пронцове < *noγan*, *noγon* – принц, монг. *qaγad* – кагани < *qaγan* – каган, монг. *usud* – води < *usun* – вода, и др. (този суфикс в монг. му вид, е фиксиран и в прабълг. **боулад** < **боула + d - боули**).

В мандж. този суфикс се среща под формата *+ta*, вариант на суфикса *+t*: мандж. *amata* – бащи < *ama* – баща, мандж. *amcita* – чичовци, вуйчовци < *amci* – чичо, вуйчо, мандж. *data* – принцове < *da* – принц, и др.. (Poppe 1952: 70). Алтайският суфикс са мн.ч. *+t*, в евенк.ез., участва във формирането на суфикса за 3 л.мн.ч. *+tin* < *+t +i* (св. гласна) *+n*, – суфикс за 3 л. ед. ч.

2) падежни форми

(1) тюрк. *+n* (суф. за род.п)

Орхон.тюрк. *+iŋg* /*+ing* < *+n*: *qaγanīng+iŋ* – твоят каган (КТ S 9, КТ E 23), в надписа на Кюл Тегин, се среща формата *+iγ*; “*türük bodun+iγ atī küsi*” – името и славата на тюркския народ (КТ E 25). Тази форма е еволюирала в *+iŋg*. Според Рясänen (Räsänen 1957: 56), тюрк. суф. за род.п. *+iŋg* /*+ing*, произлиза от праформата *+n* или *+ñ*.

// кор. *+n*: в кор. ез., това е суф. за имен. пад. *+n*. Среща се под разл. форми: *+nin*/*+in*, *+än*/*+änñ*, *+n*, но вс. те са производни на *+n*. Смятам че този суфикс има същия произход, както алатйския суф. за род.п. *+n*. В кор. изречения отглаголните съществителни се образуват със суфиксите *+ta* или *+ra*, и са в края на изречението. Тези наставки нямат нищо общо с лицето на субекта. От този факт, можем да заключим, че именителния суфикс *+n*, по поризход е генетивен (за род.пад.) суфикс. Кор. наставка *+n*, се използва тук като синтаксен родителен (генетивен) суфикс (Choi 1991: 192). Х. Винклер (Н. Winkler 1921: 34) смята че съществува връзка между генетивния и предекативния суфикс (на сказуемото) в алт. ез.

В монг. род.пад. се образува със суфикс: *+n*; *aqa+a+γin* на брата, *ere+γin* – на човека, *dalai+γin* – на морето, *ulus+un* – на страната, и др. В ТМ ез. този суфикс се изразява във формите: *+ng*, *+ngī*, *+ni*, за род.пад.; евен. *+ngī*, улч. *+nggi*, орок., удег., сол. *+nī*, нег. *+ni* *+ngī*

+ngi, евенк. +nī +ni, и др. В мандж. род. пад. се образува със суфикса +ni или +i. Според Поппе, +ngī се образува от +gai и +n. (Porre 1955: 187; 1972: 101; 1977: 58). В същото време +gai произлиза от по-стария суфикс +ki (отг. на ср.монг. суфикс +xi), и суфикса +n – който е същия алтайски суфикс за род.пад. +n. Рамстедт, посочва мандж. суфикс за род.пад. +ni was като приозв. на +n, и прави сравнение с тюрк. и монг. ез. (Ramst. II: 25-6).

2) тюрк. +ø (нулев) // кор. +ø (суф. за род.п.)

Има и нулеви суфикси за род. п. (генетивни наставки) като в тюркски, така и в корейски: Орхон.тюрк. *tabgač süsi* – армията на Китай (на империята Тоба-Вей) < *tabgač+süs+i*, и *onoq boduni* – народът на Он-ок (десетте стрели) < *onoq+ø bodun+i*, и др. В монг. и ТМ езици също има тъков нулев суфикс за род.п.: монг. *xan xöün* – принца, ТМ *mapa hagdoni* – леговището на мечката, евен. *oron yelin* – рогът на елена, и др.

3) тюрк. +a (суфикс за дателно-местен пад. /датов-локатив)

В орхон.тюрк. дативно-локативния (дателно-местен) суфикс +a се прибавя след 1 и 2 лице, ед. ч. към притежателния суфикс +(s)i: орхон.тюрк. *bodunuma* – моят народ < *bodun+um* (1 л.ед.ч. притеж.суф.) +a (дативно-локатив. суф.). Това е архаичен дативно-локативен суф. Тази наставка също се среща в някои наречия за място (Tekin 1968: 130-1): Орхон.тюрк. *üze* – над, гор, < *üz + ä*, орхон.тюрк. *qurıya* – на запад < *qurı + y* (свързв.гласна) +a, и др.

В кор. ез. локативния (местен) пад. се образува със суфиксите +æ, +e, +ye които форми са еволюирали до +a или +e. Той също изпълнява функциите на директен (имениелен) и сравнителен падеж. Този факт показва, че този суфикс първоначално е възникнал от общалтайския дателно-местен суфикс +a.

Също интересен факт е че дателно-местния суфикс е изчезнал от съвр.монг., но се среща в клас. и среднов. монг.; ср.монг. *qacara* – на разстояние < *qacar + a*, ср.монг. *γacara* – на земята, на пода < *γacar + a*, и др. Този суфикс се среща и в някои наречия: монг. *türgene* – здрав < *türgen + e*, монг. *ilangγuia* – специален < *ilangγui + a*, монг. *urana* – вещ, сръчен, умел < *uran + a*, и др. (Porre 1977: 66).

4) тюрк. +qa // кор. +ke (дателно-местен суф.) В орхон.тюрк., има още форми на дателно-местни суфикс: +qa /+kä, +γa /+gä: орхон.тюрк. *tamqa* – на стената < *tam + qa*, орхон.тюрк. *bašinga* – в главата му, на главата му < *baš + i + n + γa* < *baš* - глава, орхон.тюрк. *äbkä* – в къщи, у дома < *äb + kä*, и др. Този суфикс участва във формирането на суфикса за прекия падеж (директив) +γaru (< +γa+ru): орхон.тюрк. *oγuz + γaru*, орхон.тюрк. *tabγač + γaru*. (Lewinski 1938: 67) (9).

В кор. ез. дативния суфикс +ke, вероятно има същия произход, както и този тюркски суфикс.

В монг.ез., дативно-локативния (дателно-местен) суфикс +γā (> монг. +γa, халха-монг. +ā) е засвидетелстван в някои наречия за място: монг. *γadaγa* – вън < *γāda + γa, халха-монг. *γadā.*, дагур. *γād* и т.н., монг. *γadana* – навън, отвън (< *γāda + na); монг. *degēdü* - отгоре < *de + gē + dü, монг. *degēre* – нагоре, нависоко < *de + gē + re, монг. *dele* – най-високо < de + le; халха-монг. *xā* – до мястото, където < *kā + γā, вж. тюрк. *qanda* - къде < *qa + n + da, и др. Този суфикс се среща и в съставните (сложни) суфикси: *gākū* (< *gā + kū), *gawur* (< *ga + wur), и др.;

В ТМ, евен. *untagāu* – моите обувки, обувките за мен < *unta + gā + kū*, евен. *turīgwur* < *turkī + gā + wur – нашата шейна, шейната за нас, и др.

5) тюрк. +da // кор. *+ta (локативен / местен суфикс)

В орхон.тюрк. местния падеж (локатив) се образува със суфикса +da или +ta, съгласно предшестващите звуци: орхон.тюрк. *balıqda* – в града < *balıq* - град, *äbdä* – в къщи < *äb* - къща, *yolta* по пътя, на пътя < *yol* - път, *yerintä* - на мястото < *yer + i + tä*, и др. Съгласно Поппе (Porre, 1955: 200-1), аблативния суфикс (за винителен пад. / аблатив) +dan е образуван от локативния суф. +da и добавен +n. Последното, според мен не е нищо друго, освен архаичния творителен суфикс +n. Този суфикс или наставка се среща в някои наречия за място, което

отразява неговата много архаична форма; *ast* – надолу (< **as* + *t*), *alt* – под, по-ниско (< **al* + *t*), *iüst* – над (< **iüs* + *t*), *art* – назад (< **ar* + *t*), и др. (Menges 1968: 110). b ä

В кор.ез. тази подчинена морфема +*te* обозначава място: *neka kande* (мястото) където съм < *ne* (ти) + *ka* (номинат.суф.) *ka-* (гл. съм) + *n* (причастие) + *te*. И най-вероятно произлиза от алтайския местен (локативен) суфикс +*da*. От друга страна, той присъства и във въпросителен местоимение *ədōi* или *adi* – къде, като реликт; *ədōi* < **ō* + *dōi*. Морфемата *ə* в *ədōi* се появява в някои местоимения и наречия: *ədri* – как, къде < **ə* + *d* + *ri*, *ənna* – колко, *ənče* – кога, *ən* – кой, *ai* – как, *acci* – как, *əttəhke* – как, и др.

В монг. също присъства локативния суф. +*da*: монг. *morinda* < *morin* – кон, ср.монг. *aqada* < *aqā* – по-голям брат, *de'üde* < *de'ü* – брат, и др. Съхранено като реликт в някои наречия за място и време: монг. *ende* – тук < **en* + *de*, монг. *urtuda* – дълго време < **urtu* + *da*, ср.монг. *urida* – преди, пред < **uri* + *da*, и др.

В ТМ, този суфикс се наблюдава под две форми +*da* или +*də*: евенк. *bargīda* – срещу, към < *bargī*, евен. *ərgīdə* – ниско място < *ərgī*, евенк. *ugīdə* – над < *ugī*, и др.

6) тюрк. +*ru* // кор. +*ro* (суф. за пряк падеж / директив)

Тюрк. суфикс за пряк падеж +*ru* произлиза от сложносъставния суфикс +*garu* < **ga*+*ru*, +*ngaru* < **nga*+*ru*, +*aru* < **a*+*ru*: орхон.тюрк. *ābgāu* – към къщи < *āb* – къща, орохон.тюрк. *tabγačγaru* – към Китай (Вей) < *tabγač*, орхон.тюрк. *uringaru* – към мястото < **yer* + *i* + *nga* + *ru*, орхон.тюрк. *ābimāü* – към моята къща < **āb* + *im* + *āü*, и др. Този суфикс (наставка) се появява в някои наречия за посока: орхон.тюрк. *kerü* – назад, обратно < **ke* + *rü*, *beri* – от, откакто < **be* + *ri*. (Porre 1977: 71) и др.

В кор.ез. това е суфикса за пряк падеж +(V)*ro*, който произлиза от общоалтайския суфикс за пряк падеж. (Ramst. II: 38-40) (10).

В монг., този суфикс участва в сложносъставния суфикс +*qagaru* (< **qa*+*ga*+*ru*) и *qaru* (< **qa*+*ru*). Открива се в някои наречия за място: монг. *inaru* – от тази страна, отпред < **ina* + *ru*, *inagši* – от тази страна, назад, *činaru* – от онази страна < **čina* + *ru*, *čnagši* – също, и др. В съвр. монг. суфикса +*rü* се използва като суфикс за директен падеж: халха-монг. *modorü* срещу гората < *modon* – дървета; бурят. *uharü* срещу водата < *uhang* – вода; бур. *morilü* – срещу коня < *morin* – кон, и др.

В ТМ, суфикса за прекия падеж (директив) е +*ri*: мандж. *culeri* – преден, напред < **tule* + *ri*, в мандж. *culesi* – напред < **cule* + *si* (суф. за пряк пад.) > +*š*); мандж. *tuleri* – външен, навън < *tule* – външен, и др.

7) тюрк. +*ra* // кор. +*rə* (суф. за пряк пад.)

В орхон.тюрк. това е суфикса (за директив) +*ra* или +*ru*: орхон.тюрк. *tašra* – външен < *taš* + *ra*, *ičr* – вътрешен < *ič* + *r*, *asra* – надолу < **as* + *ra*, *öngrä* – преден < *öng* + *r*, *kisrä* – заден < **kis* + *r*, *šadra* – владетеля, към владетеля, шада < *šad* + *ra*, и др. (Tekin 1968: 135). Този древен суфикс за прекия падеж, не се среща в съвр. тюрк. ез. Въпреки това, той се среща в някои показателни местоимения на южните (огузки) тюркските езици, т.е. тур., азърб., тюркм. (Bang 1917: 10): *bura* – това място (< *bu* + *ra*), *ora* – онова място (< *o* + *ra*), *šuga* – мястото (< *šu* + *ra*), *pege* – кое място (< *ne* + *re*) и др.

В корейски, алтайският директивен суфикс се появява в някои наречия за място; *iri* – срещу това място < *i* (този, това) + *ri*, *čari* – срещу онова място < *čə* (онзи, онова) + *ri*, и др. Думата *iri* се среща като *irə* (< *i* + *rə*) в среднов.кор. Това показва, че суфикса за прекия падеж се е развил до +*re* или +*rə* в кор.ез.

В монг. и ТМ също се използва същият суфикс +*re*: монг. *tere* – то, това < **te* + *re*, ТМ *ere* – този, тази, това < **e* + *re*, солон. *ə* + *ri*, мандж. *tere* < **te* + *re*. солон. *tari*, и др.

8) тюрк. +*lū* (комитативен суфикс) // кор. +*lo* (творителен суфикс)

В орхон.тюрк. комитативния падеж (отг. отчасти на творителен, обозначава съвместност на действието) се образува със суфикса +*liyu*, който е сложносъставен от +*li* и +*yu*. От друга

страна, в якут.ез., комитативния суфикс е $+l\ddot{u}n$ или $+l\ddot{u}n$ и се образува от двата суфикса, комитативния $+l\ddot{u}$ и творителния $+n$. (Poppe 1977: 72-3).

В кор.ез., творителния суфикс $+(V)ro$ отговаря на алтайския комитативен (съвместен) суфикс $+lu$.

В монг.ез., имаме комитативен суфикс $+lu\gamma$ / $+l\ddot{u}ge$ който също е сложносъставен, образуван от комитативния суф. $+lu$ и дателно-местния суф. $+\gamma$. Той се е развил до $+l\ddot{u}$ в халха-монг. и $+l\ddot{e}$ в калмик.

В ТМ комитативния суфикс $+nun$ се е развил в $+l\ddot{u}n$ ($< *+l\ddot{u}+n$). (Ramstedt II: 42, Poppe 1977: 72-3). А суфикса $+n$ е архаичен творителен суфикс.

V. Заключение

Много учени, които не приемат общия произход на алтайски езици, от един протоезик, изтъкват, че са наличие много по-малко доказателства за генетични родствени връзки между тях, отколкото са открити напр. за индоевроп. ез. Този факт кара много учени да се стигат до заключението, че приликите или общите елементи, които се наблюдават между алтайските езици, може да са резултат от стари междуезикови заемания. Вярно е, че общите елементи между алатйските ез. са много по-осъждни в сравнение с индоевропейските ез. Но никой не може да каже колко много общи елементи са необходими за доказване родството между два езика. Случаят с индоевропейските езици не може да се прилага само по принцип за всички езикови групи, и също така не може да бъде единственият абсолютен критерий за това. Въпреки че общите елементи между два езика, са малко на брой, за да се отрече тяхната родственост, трябва да се докаже, че всеки общ елемент е въпрос на заемане, или е случайно съвпадение.

Както много учени изтъкват, един от елементите на някаква кореспонденция между корейския и тюркските ез., би трябвало да са числителните. Но всъщност такава липсва и е слабо място на теорията за алтайския праезик, но това явление се наблюдава и при всички останали алтайски езици. Рамстедт (Ramstedt 1907:1-2) е първият, който посочва този факт, като слабост на алтайската теория. Въпреки това, той е бил убеден, че наличието на голям брой фонологични и морфологични общи елементи между алтайските езици, е много по-важно, от липсата на общи числителни. Той казва че е много по-важно да се посочи наличието на общите елементи между родствените езици, отколкото да се търси липсата на такова. Липсата на общи числителни названия или специфичен лексикален фонд, не е довод за отхвърляне на алтайската теория. По-важното е, както твърди и Поппе, да се търсят общите елементи сред езици на една и съща езикова група, отколкото различията които те имат. Липсата на система за склонения в англ. език, при наличи на такава в латински, гръцки, или санскрит, не прави англ. език, неиндоевропейски и неродствен. И в същото време са налице много др. елементи общо са англ. и останалите индоевроп. ез.

Същата логика може да се приложи и за основните елементи и тяхното сродство, между корейски и др. алтайски езици. Имам достатъчно количество общи елементи, които доказват че корейският език има има тесни отношения с както с тюркските, така и с другите алтайски езици, т.е. монголски и ТМ (тунгусоманджурски), (Ж.В. и японски). Освен това, трябва да добавим и факта, че морфологичните елементи не се предават така лесно, чрез заемане между различните езици, а общите морфологични елементи между корейски и тюркски не са повече, отколкото между тюркски и другите алтайски езици. Това показва че близостта между корейски и тюркски не е по-различна отколкото между другите алтайски ез. и тюркски, в рамките на алтайското семейство. От друга страна е напълно сигурно че общите елементи между корейски и тюркски не са повече или по-малко от тези между останалите алтайски езици. Но не може да се отрече факта, че алтайските елементи присъстват в основната структура на корейския език, т.е. няма как те да са изместили друга неалтайска езикова структура.

Може да се предположи, че във формирането на корейския език, е участвал и заварен неалтайски езиков субстрат. Според алтаиста Б. Х. Ким (Kim 1976 : 3-24), “това е най-древния език на Корейския полуостров“, а С. М. Широкогоров (1931 : 187-9) смята че този субстрат е

принадлежал към т.нар. палеоазиатски езици. Въпреки това, колкото и да е повлиял този езиков субстрат върху корейската фонологична система, това влияние определено не е било достатъчно, за да се промени основната алтайска структура на корейския език.

Бележки:

- Aalto P., 1955 "On the Altaic Initial p-", CAJ 2. pp.9-16.
 Benzing J., 1955 Die Tunguisischen Sprachen. Wiesbaden.
 Benzing J., 1955 Lamutische Grammatik. Wiesbaden.
 Choi H.W., 1986 Türkçe ile Korecenin Karşılaştırmalı Fonolojisi. Ankara.
 Choi H.W., 1989 Türkçe ile Korecenin Karşılaştırmalı Morfolojisi. Ankara.
 Choi H.W., 1991 "Ana Altaica *p-", Dil Bilimi Yazıları. pp.51-63.
 Clauson Sir G., 1963 "The Case against the Altaic Theory", CAJ 2. pp.133-144.
 Doerfer G., 1974 "Proto-Turkic: Reconstruction Problems", TDAY, Ankara. pp.1-24.
 Huh W., 1975 uriyetmalbon - 15segi kugö hyöngtaeron. Seoul.
 Kim B.H., 1976 "hankugö kyetongü munjejöm, öndhak 1: 3-24, Seoul.
 Kim B.H., 1983 hankugöü kyetong. Seoul.
 Lee K.M., 1961 kugösa kaesöl. Seoul.
 Poppe N., 1960 Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen.
 Poppe N., 1951 Khalha-mongolische Grammatik. Wiesbaden.
 Poppe N., 1954 Grammar of Written Mongolian. Wiesbaden.
 Poppe N., 1965 Introduction to Altaic linguistics. Wiesbaden.
 Poppe N., 1975 "Altaic Linguistics- An Overview", Science of languages. Tokyo. pp.130-186.
 Ramstedt G.J., 1949 Studies in Korean Etymology.
 Ramstedt G.J., 1957 Einführung in die altaische Sprachwissenschaft.I.
 Schirokogoroff S.M., 1931 Ethnological and linguistical aspects of the Ural-Altaic hypothesis.
 Sinor D., 1949 "On some Ural-Altaic Plural Suffixes", Asia Major I-II. pp.195-230.
 Tekin T., 1968 A Grammar of Orkhon Turkic. Bloomington.
 Tekin T., 1969 "Zetacism and Sigmatism in Proto-Turkic", АОН 22. pp.51-80.

ЗА НЯКОИ ДОКАЗАТЕЛСТВА ПОКАЗВАЩИ РОДСТВОТО НА ТЮРКСКИ И КОРЕЙСКИ

Чой Хан-Бу (Университет Хосео)

Международен Вестник за Централна Азия. Изследвания бр.2 от 1997 г.

През миналия век, с голямо усърдие, са открити общи граматични елементи и общо речников запас за алтайски езици, т.е. тюркски, монголски, тунгусоманчжурски (ТМ) и корейски (Ж.В. и японски). В допълнение към констатациите на Рамстедт и Поппе, последователи като Аалто, Рясянен, Менгес, Милър и др., са намерили още допълнителни доказателства в тази насока, и по този начин засилват позициите на алтайската теория. През последните две десетилетия, изследователите се задоволяват само да се цитират един друг, и да повторят доказателствата, които са били открити и публикувани от тези утвърдени учени в миналото, вместо да предложат нови доказателства в дискусиите подкрепящи алтайската теория.

Така много учени са склонни да прекарват времето си в тълкуването на тези вече установени доказателства във връзка с алтайската теория, за родството и общия произход на алтайските езици, а някои се ангажират само в прегледа на методологиите, прилагани досега.

Все пак, за да се стигне до някакво заключение по отношение на въпроса за алтайското родство, ние трябва не само да продължим по-интензивно проучванията на отделните езици, но също така и да продължим да събираме сравнителни изследвания, като се концентрираме върху намирането на сродни или общи елементи между сродните езици.

Наскоро написах няколко статии, в които събрах и сравних различни суфикси, падежни окончания наставки за образуване на съществителни и глаголи, които са общи за корейския език и др. алтайски ез. В тези статии, бяха представени много нови доказателства, които не

само увеличават вероятността за алтайския произход на корейския език, но също така засилват позицията на алтайската теория.

В настоящата статия, бих искал да представя допълнителни доказателства, като сравнявам различни използвани наставки в корейски и тюркски.

1. тюрк. *äng* // кор. *an, an(i)* (отрицание)

В чувашки, който е се смята за потомък на пратюркския език, говорен от волжките българи, това е частица за отрицание. Тази частица се използва само в повелителни изречения: *an yula* – не чети, *an yulär* – нека да не се чете, *an yulätär* – нека не се чете, и др.

Тази частица е посочена в „Речника” на М. Кашгари от XII в., като *äng* – не, и е била използвана в огузкия диалект, във формите *äng* и *ang* – със значение „не”. (МК32, Dankoff) В съвр. тюрк.ез. изкл. чувашки, не се е съхранила. (Ж.В.: В ТМ *ān, jān, anā* – не, ст.яп. *-(a)n, ina*, съвр.яп. *na, ina* – отрицание, не.) В ср. кор. се използвали двете форми *an, an(i)* с които се е изразявало отрицание. Тя е получена от формата *an* и суфикса – *i*, с който се образуват наречия от съществителни, напр.: *ani hǎ-* не го прави! Всъщност кор. – *i*, отг. на тюрк. спом. глагол – *i* – да бъде, озн. действие, *an-i*, е отричане на действието. В съвр. кор. се изп. формата *an*, напр. *an ka* – не изилзай, не отивай, *an ka-ni* ?- няма ли да отидеш.

2. тюрк. *γu* // кор. *ko* (въпр. местоимения)

В др.тюрк. (орхон.тюрк) се използва въпросителното местоимение *γu / gü*. Тази частица е засвидетелствана само два пъти в известните орхонски др.тюркски рунически надписи: “*azu bu sabīmda igid bar γu*” – “Или, има ли някаква лъжа в тези мои думи ?” (КТ S 10), и “*bödkā körgmā bäglär gü yangltači siz*” – “Вие велможите (*bäglär* - беговете), които досега сте били верни на трона, сега искате да ме предадете?” (КТ S 11). Както се вижда в тези примери, частицата *γu* има подчертан въпрэсителен аспект. В това отношение има разлика между тази частица и другата въпросителна частица *tu / tü* която е широко използвана в др.тюркски.

От същия произход с древнотюркската въпр. частица е и корейската *ko*. В кор. ез. се използват две въпр. частици *ko* и *ka*, които са сходни по произн. и употреба. Въпреки това, има и лек нюанс и различие в употребата им; Частицата *ko* винаги се използва заедно с въпросителни местоимения като *әni* - кой, *nugu* - кой, *tuas* - какво и т.н., докато *ka* се използва сама, без въпросителна местоимение. (Ж.В.: Аналогчно е използването и в япон. **ka* – въпр. частица. В ср.монг. *qa'a*, дунсян. *qa-*, боан. *ha-*, дагур. *xā-* къде, в чув. и бълг. *xa* – израз на учудване, нима, в бълг. диал. *ko* – какво, въпр. частица, *ka-щяло* – нима, от *ka* - ? и щяло – гл. съм, т.е. нима се е случило, в ТМ, улч., нан., солон., мандж. *χaj* – какво, евенк. *ko, go*, евен. *ko*, орок. *χo* – нима, въпр.частица. Ностратически произход, в тох.(б) *kā* – защо, балт.ез. *ka* – кой, защо, др.инд. *kā* – кой, в пра УФ **ku-* ~ **ko-* защо, какво и др.)

3. тюрк. *gu* / кор. *ku* (въпр.мест.)

В др. тюрк. се използва въпросителното местоимение *nägü*. То е образувано от две морфемни *nä* и *gü*. Първата означава “какво” и е въпр.местоимение които се използва както в древните така и в съвр. тюрк.ез., а втората изпълнява функция на словообразуваща съществителни наставка. Тя се среща и във въпросителна наставката *nägül* - как. Образувана е от морфемите *nä, gü* и *l*. Наставката – *l*, не се среща самостоятелно и е също словообразуваща. Морфемата *gü*, участва във въпр. мест. *nägülük* – как, защо, обр. от морфемите *nä, gü* и *lük*, и последната (*-lük*) е много продуктивен суфикс за обр. на съществителни (добре предст. бълг. турцизъм *-лък*, чуфчилък – земеделие, авджилък – ловджийство, шофьорлък – шофьорство, войниклък – войнишка служба, курвалък – прелюбодейство, манафлък – хомосексуализъм, дяволък – хитрост, даскалък – учене в училище и др.). Също така, сходно въпр. мест. е *nägüdä* – защо, изпозв. в уйгурските текстове. А *-dä* е локативно-аблативен (местно-винителен) суфикс. Думата *nädä* има същото значение на въпр. местоимение.

Също така тази морфема е известна и в монг.ез. под формата *gün*, в местоимения като *kegün* – кой < **ke + gün, yagun* – какво < **ya + gün, kegüte* – доколкото, нещо си < **ke + gün + me*. В бурятски *yüte* – нещо, и е образувана като *yüte* < **ye + gü + me* < **ye + gün + me*. (В халха-монг. *jü, jüt*, бурят. *jü, jün, jümen*, калмик. *jün, jüt᠓*, ордос. *jü, jumi*, дагур. *jō, jüt* – какво, нещо

си, нещо. Старостин посочва аналогии в кор. *nú, nu-gu* – кой, яп. *nū, nú, náí, nání* – какво, ТМ *nūī, nī, nūi, nīxē* – кой, в тюрк. ез. *ne, neme*, чув. *těp* (метатеза < **ne-me*) – какво, но Чой го обяснява по друг начин, вж. по-долу).

От примерите се вижда че в тюркски, морфемата *gü*, се използва винаги в комбинация с въпр. местоим. *nä* – какво. Същото явление се набл. и в монг. език, използването е винаги в комбинация с друго местоимение. Това подсказва че морфемата *gü* е с въпросително значение и произлиза от древноалтайското въпр. местоимение **gu / ku*. От тази гледна точка, корейското местоимение *nuku* – кой, е много интересно. Съставено е от две морфеме, въпр. местоем. *ni* и частицата *ku*. Последната е словообразуваща наставка, но произходът и в корейския език не е ясен. А както се вижда от примерите, тук става дума за същата въпросителна частица, идентична с тюрк. *gu*. В алтайските езици това е древна въпрос. частица, която впоследствие, вкл. и в корейски (*ku*) се е съхранила в реликтова форма, като част от въпр. местоимение, образувано с другата въпр. частица *ni* > *ni + ku = nuku*.

4. тюрк. *kök* // кор. *kok* (интензивна частица, показваща неминуемостта на действието, неговата сигурност, абсолютност)

В орхонските надписи, *kök* се използва като частица показваща интензивност на действието: “ol bizni ölürtäci kök” – “Той със сигурност ще ни убие” (ТI N6), и “yolta yämä ölti kök” – “Той със сигурност също е починал по пътя” (ТI S8), и “ölürtäci kök tig män” - Аз казвам, той ще убие определено. (ТI S3-4). Интересното е, че в корейски съществува наречието *kkok* означаващо “абсолютно”. Очевидно е че то има един и същ произход с тюркската дума. (Ж.В. вж. в ТМ *kukte* – изцяло, напълно, съвсем, *kēkče* – предупреждение, наставление, заповед.)

5. тюрк. *tu* // кор. *tu* (въпр. мест.)

Най разпространеното въпр.мест. в тюрк. ез. е *tu* и неговите варианти. в др.тюрк. се среща в две форми *tu* и *tü*, в съотв. с правилото за хармонията на гласните. В ср.тюрк. се използват формите *tu, tü, ti, mi*. В съвр. тюрк. ез. се използват формите *tu, mi, ta, te* и в чув. *im*. В чувашки, който се смята за пратюркски ез. се срещат формите *těp* - какво, *mişe* - колко, *těšēp* - защо. Формата *mişe* съотв. на общотюрк. **mičä*, като чув. “ş” кореспондира на общотюрк. “č”. Формата *mičä* е образувана от две морфеме **mi*- и -*čä*, като първата е въпр. частица, а втората – комитативен суфикс. Думата *těšēp* - за какво, защо, е образувана от **mi* – какво и *ičün* – за. Смятам че морфемите *tu* и **mi* имат общ произход. Също така Рамстедт смята че, морфемите *-t* и *-tä*, които участват като съставни в някои др.тюрк. местоимения като *käm* и *nämä*, вероятно по произход са свързани с частицата *tu*. В корейски, също има въпросителни местоимения, които съдържат сричката **tu*: *tuəs* – какво < **tu + əs*, *musəs* – какво < **tu + səs*, и *musik* – какво < **tu + sik*. В допълнение към това, има още едно въпросително местоимение, в съвр. корейски което означава “който”: *musin* < **tu + sin*.

Освен тези, в съвр.кор. се среща и думата *tuə* - какво. От тази форма, може да се извлече морфема **tu* в горните примери. И това **tu* в тези местоимения има същия произход, както и идентичната въпросителна частица в тюркски. (Ж.В.: Също в яп. *mosi, moši* – въпр. частица изр. съмнение, кор. *tuət* – какво, в ср.монг. *-tu, -ti*, краен суфикс означаващ въпрос, уралски паралел във фин. *mikä*, ест. *mis*, саам. *mī (mā-)*, мордв. *meže, meje*, мар. *ta, to*, удмурт. *ta*, коми *tuĵ, tøj, taj*, хант. *töyi, těj, tīj*, манси *tän*, унг. *ti*, ненец., енец., селкуп. *tī*, нганасян. *tā*, койблар. *to* – какво, кой.)

Бележки:

Choi, H., Türkçe ile Korecenin Karşılaştırmalı Morfolojisi. 1989.

Poppe, N. G., Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen. 1960.

Ramstedt, G., Einführung in die altaische Sprachwissenschaft Formenlehre. 1952.

Tekin, T. Grammar of the Orkhon Turkic. 1968.